

REFERENTSIAALSED NOOMENIFRAASID LASTE NARRATIIVIDES

Helen Kirsipuu, Piret Soodla, Renate Pajusalu

Ülevaade. Artikkel otsib vastust küsimusele, millised on laste narratiivide viitamisstrateegiaid, ja võrdleb neid täiskasvanute omadega. Eesmärgiks on leida, kuivõrd on vaadeldavas eas viitamisstrateegiad omandatud. Uurimuse andmestik pärineb 6–7-aastaste laste ja täiskasvanute ühe pildiseeria põhjal suuliselt jutustatud lugudest. Vaatleme seda, milliseid strateegiaid lapsed kasutavad erineva infostaatusega referentidele viitamisel ja millised nimisõnafraasid viiteahelates esinevad. Eraldi uurime, kuidas erinevad teineteisest eri lauseliikmeid kodeerivad fraasid ja kuidas kasutatakse 3. isiku personaalpronoomeid ning määratlejaid (eelkõige *see* ja *üks*).*

Võtmesõnad: referentsiaalsus, keele omandamine, pronoomenid, määratlejad, eesti keel

1. Sissejuhatus

Kõneldes viitab inimene entiteetidele, millest ta räägib. See tähendab, et kas reaalsuses või diskursuse maailmas olevad referendid paigaldatakse kõneleja ja kuulaja referentsiaalsesse raamistikku. Eduka suhtluse jaoks peavad need raamistikud olema võimalikult sarnased, kuulaja peab suutma identifitseerida kõneleja poolt viidatud referendid, või kui referent on uus, siis looma uue diskursuse referendi. Teoreetiliste infostaatuse käsitluste keskmes on eeldus, et kõneleja annab jutustamise vältel ka keeleliste vahenditega kuulajale märku, kas tegu on uue või vana referendiga ehk kas kuulaja peab oma referentsiaalses raamistikus vastava representatsiooni alles paigaldama või on see juba kõne all olnud ja seega staatuses *antud* või staatuses *saadaval* mingi muu informatsiooni kaudu (vt nt Chafe 1994, Gundel jt 1993). Kõike seda omandab laps võrreldes keele tuumgrammatikaga suhteliselt hilja, ja nagu näeme allpool, ei ole see areng 6–7 aasta vanuses veel lõpule jõudnud.

Talmy Givón (2005: 135) esitab põhjaliku nimekirja grammatilistest vahenditest, millega luuakse referentsiaalset sidusust. Selles on pronoomenid (mille hulgas

* Uurimust on toetanud Eesti Teadusfondi grantid nr 7492 ja 7388.

ka nn nullpronoomenid), aga ka süntaktilised kategooriad nagu käändemarkeering või passiiv. Siinses uurimuses vaadeldakse eesti keele referentsiaalsetest vahenditest substantiivifraase, mis võivad olla laiendatud määratlejaga (eelkõige *see* ja *üks*, nt *üks poiss, see tüdruk*) või olla laiendamata (*poiss, tüdruk*); personaalpronoomeneid ja pronoomenita verbivorme (nn nullpronoomeneid). Need indeksikaalsed vahendid aitavad suhtluspartneritel koos luua referentsiaalse raamistiku (Cornish 1999: 5).

Täiskasvanute narratiivides võetakse pidevalt arvesse referendi infostaatust: esimene mainimine ei kordu enam samasugusel kujul, pronoomenid vahetavad pidevalt referente jne. Jeanette Gundel jt (1993) eristavad oma antuse hierarhias kuut erinevat kognitiivset staatust, mis määravad referentsiaalse fraasi keelelise vormi. Ehkki igal staatusel ei pruugi keeles olla üksühest seost mingi vormiga, on nad kõik siiski viitamisraamistiku seisukohast relevantssed.

Laps omandab emakeele referentsiaalsed vahendid aegamööda. Eesti keele pronoomenite omandamist on käsitlenud eelkõige Maigi Vija (Vija 2007, Vija, Pajusalu 2009). Need käsitlused puudutavad aga keele arengu varasemaid etappe. Siinse artikli eesmärk on kindlaks teha, milliseks on kujunenud laste viitamisüsteem 6–7 aasta vanuses, s.t vahetult enne kooliminekut. Kuigi esimesed pronoomenid (*mina, sina, tema* ja *see*) ilmuvad lapse keelde juba keele omandamise kõige varasemal etapil (enamasti enne kaheaastaseks saamist), ei tähenda see veel, et kogu referentsiaalne süsteem oleks siis omandatud. Oletame, et just referendi infostaatuse muutumine ja selle muutuse väljendamine võiks lapsele olla liiga keeruline ka siis, kui lihtsamat tüüpi anafooriline viitamine on hästi omandatud.

Siinses käsitluses piirdume narratiividega, mis seab referentsiaalsete vahendite kasutusele selged piirid. Narratiivis ei viidata üldjuhul entiteetidele deiktiliselt, s.t entiteete ei ole olemas suhtlussituatsioonis, vaid nad eksisteerivad kõnelejate jaoks diskursuse referentsiaalse raamistikuna. See, kuidas selles vanuses lapsed viitavad vestluse füüsilises ruumis olevatele entiteetidele, jääb siinkohal käsitlusest täiesti välja.

Lapsed on suutelised piltide järgi narratiive looma juba vähemalt nelja-aastaselt (Foster-Cohen 1999: 177). Esimesed jutustused kasutavad valdavalt eksofoorilisi referentsiaalseid vahendeid, jutus puudub laiem referentsiaalne raamistik. Olulise muutuse ajana lapse referentsiaalsetes vahendites nimetatakse üldiselt kuuendat eluaastat: inglise, prantsuse ja saksa keele põhjal tehtud uurimused näitavad, et lapsed hakkavad siis kasutama nn temaatilise subjekti strateegiat, mis seisneb kogu jutustuse ülesehitamises peategelas(t)e ümber ja pronoomenite reserveerimises ainult nendele peategelastele. Senistes uurimustes on tüüpiliselt kasutatud pildiseeriaid, kus tegutsevad *poiss* ja *tüdruk*, mis germaani ja romaani keelte puhul tähendab seda, et kasutusel on kaks 3. isiku pronoomenit – üks meessoost, teine naissoost tegelase jaoks. Alles hiljem hakkavad lapsed kasutama täiskasvanupärast anafoorilist strateegiat: lokaalse koreferentsi korral kasutatakse pronoomenit ja referentsi vahetuse korral nominaalfraasi. (Vt ülevaadet Hickmann 1995: 206) Umbes seitsmeaastaselt hakkab laps tajuma ennast kui jutustajat, kes võib ka sündmustele hinnanguid anda (Toolan 2001: 185–186).

Siinses artiklis vaatleme seega viitamisvahendeid vanuses, mil täiskasvanupärane narratiiv peaks juba kujunema hakkama, kuid etteruttavalt võib öelda, et erinevusi 6–7-aastaste laste ja täiskasvanute vahel siiski leidub.

2. Meetod ja materjal

Siinse uurimuse eesmärgiks on vaadelda referentsiaalsete nimisõnafaaside kasutust eesti keeles eelkooliealiste laste (6–7 aastat) suulistes narratiivides. Uurimuses oleme kasutanud 41 lapse narratiivi. Vaatleme, millised seaduspärasused ilmnevad laste jutustustes viitesuhte loomisel ning kas ja kuidas eristavad lapsed oma kõnes uusi (varem mainimata) ning vanu (varem mainitud) referente. Seega on lisaks laiendatud ja laiendamata substantiividele käsitletud ka pronoomenite ja määratlejate kasutust. Laste narratiive võrdleme ka 19 täiskasvanu jutustusega sama pildiseeria põhjal, et näha, kas laste ja täiskasvanute viitavate NP-de kasutuses esineb erinevusi, ja kui esineb, siis mida nende erinevuste põhjal võib öelda referentsiaalsete suhete omandamise kohta.

Analüüs põhineb jutustustel, mille loomiseks kasutati kolme viieosalist pildiseeriat. Nimetatud pildiseeriade alusel koostatud laste narratiive on varasemalt analüüsitud ka jutustuse sisulise ülesehituse (Adamka 2008, Soodla 2011), lausungite mahu ning grammatikavigade aspektist, sealhulgas erineva keelelise arenguga lapsi võrdlevalt (Soodla 2011). Täiskasvanute narratiivid on kogutud spetsiaalselt selle artikli tarbeks eesmärgiga saada võrreldavad andmed samasuguse täiskasvanuliku narratiivi kohta. Käesolevas artiklis analüüsitakse vaid jutustusi ühe pildiseeria alusel, millel oli kujutatud sündmus kelgumäel (lisa 1).¹ Vaadeldud on ainult nende laste jutustusi, kelle keeleoskusele oli lasteaiapäetaja andnud hinnangu “tugev” või “keskmine”. Lapsi, kelle keeleoskust oli hinnatud “nõrgaks”, sinne uuring ei hõlma, sest artikli eesmärgiks on tavaarenguga laste jutustamisstrateegiade uurimine. Pildiseerial kujutatud keskkond, tegelased ja tegevused olid eeldatavalt lastele tuttavad ning arusaadavad. Pildiseerial kujutatud sündmus vastas Nancy Steini ja Christine Glenni (1979) jutugrammatika mudelile (ingl *Story Grammar Model*), osutades mudeli sisukomponentidele (taust, käivitav sündmus, sisemine vastus, sisemine plaan, tegevus, tagajärg, reaktsioon, vt täpsemalt Soodla jt 2010).

Testimine viidi läbi individuaalselt, jutustused lindistati ning hiljem transkribeeriti. Testi läbiviija ja katseisik istusid laua taga, näod vastamisi. Testi läbiviija asetaskatseisiku ette lauale pildiseeria esimese pildi ning palus ülejäänud pildid järjestada nii, et neist tekiks jutuke. Kui katseisik järjestas pildid valesti, pani testija need ise õigesti järjekorda. Katseisikule anti piltide vaatamiseks aega ning paluti jutustada nende järgi üks lugu. Testija lisas, et tema pilte hästi ei näe ning palus seetõttu jutustada hästi arusaadavalt. Sellega püüti saavutada olukorda, kus katsealune ei saa kasutada ühiseid füüsilisest kontekstist (pildiseeria nägemisest) tingitud teadmisi ja kasutab seetõttu ainult tekstisiseseid (anafoorilisi) viitamisstrateegiaid. Katseisik jutustas loo iseseisvalt, pikkade pauside tekkimisel võis testi läbiviija jutustajat ergutada vaid avatud repliikidega (“Jutusta edasi!”, “Räägi edasi!”). Erinevalt eelkirjeldatud laste jutustuste salvestustest ei palunud testi läbiviija täiskasvanud katseisikutel pilte järjestada.

Analüüsi tarbeks on kodeeritud kõik narratiivides esinevad NP-d: laste narratiivides kokku 519 NP-d, täiskasvanute narratiivides kokku 439 NP-d. NP-dena oleme käsitleanud kõiki sõnu ja fraase, millega saab viidata reaalses või diskursuses maailmas eksisteerivatele entiteetidele. Seega oleme käesolevas analüüsis lähtunud fraasi pragmaatilisest eesmärgist ning kodeerinud lisaks substantiividele tekstis

¹ Pildiseeria koostasid Piret Soodla ja kunstnik Jolana Laidma.

esinevad pronoomenid, pärisnimed ja adpositsiooniga koos esinevad substantiivid/pronoomenid, kui nende eesmärgiks on viidata konkreetsele asjale, olendile, nähtusele vms, mida käsitletakse terviklikuna ning ajas suhteliselt muutumatuna. (Vt ka nt Abbott 2010, Fraurud 1990.)

Kodeeritud NP-de juures on määratud järgmised tunnused: fraasi referent, määratleja (kui esineb), mainimiskord, fraasi struktuur, referendi semantiline klass, arv, kääne, lauseliige ja aktiveerituse aste. Kõiki tunnuseid on statistiliselt analüüsitud. Siinne artikkel keskendub eelkõige erinevatele fraasitüüpidele ning määratlejatele, kuna need väljendavad kõige otsesemalt referendi infostaatust.

3. Üldised viitamisstrateegiad laste narratiivides

Kasutatud pildiseerias on kaks peategelast, poiss ja tüdruk, kellele jutustamise käigus korduvalt viitama peab. Teistele entiteetidele viitamise sagedus varieerub sõltuvalt jutustaja valikust. Seega oleme keskendunud peamiselt just loo peategelastele viitavatele NP-dele, kuna need esinevad eranditult kõikides narratiivides. Laste jutustuste puhul võib narratiivide kui terviktekstide loomisel täheldada peamiselt kahe täiskasvanutest erineva viitamisstrateegia kasutust. Esimesel juhul kasutatakse narratiivi peaosalistele viitamiseks läbivalt pärisnime või substantiivi. Teise võimalusena esines ka narratiive, kus lapsed kasutasid jutus läbivalt vaid pronoomenit või ei viidanud entiteedile eksplitsiitse keelilise vahendiga üldse. Kumbki neist ei vasta täielikult eelpool käsitletud temaatilise subjekti strateegiale, kuid kuna eesti keeles pole soolise eristusega kolmanda isiku pronoomeneid, ei saagi mudel olla samasugune. Mõlemale strateegiale on omane see, et lapsed vahetavad referentsiaalset vahendit (nime või substantiivi asemel pronoomen või vastupidi) suhteliselt harvemini kui täiskasvanud. Referentsiaalsete vahendite kinnistumine referendile ja seega harvem vahetumine on omane ka temaatilise subjekti strateegiale (Hickmann 1995), kuid täpsemate paralleelide tõmbamine teistsuguse pronoomenisüsteemiga keeltega vajab veel selgitamist. Järgnevalt vaatleme laste viitamisstrateegiaid lähemalt.

Esimene strateegia, pärisnimede või substantiivide kasutamine entiteedile viitamiseks, on siinsete narratiivide kontekstis n-ö kuulajasõbralikum. Jutustaja annab loo tegelastele nimed ning kasutab neid nimesid vastavale referendile viitamiseks kogu loo vältel. Juhul kui kõneleja kasutab samale referendile viitamiseks ka mõnda muud NP-d, siis on selleks pronoomen. Tüüpiliselt algab narratiivi referentsiaalne ahel tegelasele viitava fraasiga, mille puhul kõneleja viitab entiteedile *a* ning kuulaja, kellel enne ei olnud teadmisi ega vahendeid *a* identifitseerimiseks, loob kõnelejalt kuuldu põhjal sama viitesuhte entiteedi *a* jaoks ka oma referentsiaalses raamistikus. Personaalpronoomenid, mis tulevad selle strateegia puhul kasutusse vaid loo lõpus, on eelnenud pärisnimede anafoorid.

Narratiiv (1) on hea näide esimesest jutustamisstrateegiast, kus domineerib pärisnimede kasutus. Esimeses kuues lauses viitab jutustaja kõne all olevatele entiteetidele vaid pärisnimedega (neljandas lauses esinev *sul* on siin erandiks, kuna esineb otsekõnes). Viimastes lausetes ei ole kõneleja aga enam läbivalt pärisnimesid kasutanud, vaid tüdrukule viitamiseks kasutatakse personaalpronoomenit *ta*. Sealjuures viimases lauses on subjekt (*nad*) lausest hoopis välja jäetud. Erinevus

tüüpilisest täiskasvanu narratiivist on suhteliselt rohkes pärisnimede kasutuses ja kollektiivse referendi (poiss ja tüdruk koos) sissetoomises verbivormiga. Jutustaja jätkab viimases lauses *siis läksid rahulikult ülesse mäele* eelmise lause rinnastussuhet, kuigi referent ei ole enam ainult Jaan.

- (1) Jaan ja Grete läksid kelgutama mäele. Grete lasi alla. siis Grete läks vas-
sõitis vastu puud. Jaan ütles kas sul kõik on korras. Grete ütles ei ole. siis
Jaan lasi ka alla ja tuli Gretele appi. Jaan aitas ta ilusti lumest puhtaks ja
aitas tal mütsi pähe panna ja siis läksid rahulikult ülesse mäele.

Narratiivis (2) on näha, et laps on järjekindlalt kasutanud laiendamata substantiive *poiss* ja *tüdruk* kogu loo ulatuses, nii nagu näites (1) oli kasutatud nimesid. Pronoomenit on jutustamisel kasutatud vaid korra, narratiivi viimases lauses, viitamaks pronomeni *nad* mõlemale narratiivi tegelasele. Nagu ka eelmise narratiivi puhul ei teki kuulajal referentide tuvastamisega probleeme, kuid täiskasvanu narratiividega võrreldes on referentsiaalsete vahendite hulk piiratum, sest puuduvad määratlejaga fraasid ja pronomenid ei vaheta referenti.

- (2) tüdruk ja poiss läksid kelgutama. tüdruk sõitis vastu puud. siis sõitis poiss
ka mäest alla. aga poiss ei sõitnud vastu puud. siis poiss pani tüdrukule
mütsi pähe ja nad läksid uuesti mäest üles.

Narratiivis (3) võib märgata aga laialdasemat pronomeni kasutust – vastupidiselt lugudele (1) ja (2), kus domineerivad pärisnimed või substantiivid, on selles loos põhiohk pronomenitel. Substantiivi on siin kasutatud vaid uue referendi diskursusesse toomiseks, kusjuures korra on selleks täiendavalt kasutatud ka indefiniitset määratlejat *üks*². Nagu ka kahes eelnevas loos, on siingi referentide infostaatuse tuvastamine kuulajale suures osas võimalik isegi siis, kui ta eelnevalt ei tea, mis sündmusest parasjagu räägitakse. Sellega meenutab narratiiv (3) vägagi täiskasvanute omi ja selles ei saa enam näha lapsepärast nimeandmisstrateegiat. Ainsa mitte täielikult täiskasvanupärase viitamisenähtena võiks esile tuua fraasi *poiss*: võiks küsida, *kust see poiss sinna sai?* Siin lülituks justkui sisse narratiivides (1) ja (2) analüüsitud mudel, mille järjekindlalt rakendamisel oleks ka tüdrukule viidatud läbivalt NP-ga *tüdruk*. Meie arvates on näites (3) tegemist üleminekuga nimeandmisstrateegialt täiskasvanupärasele referendi infostaatuse varieerimise strateegiale.

- (3) üks tüdruk lasi liugu. aga ta laskis lasi niiviisi liugu et ta läks vastu puud.
sis ta hakkas nutma ta sai haiget. sis poiss aitas tal mütsi pähe panna ja siis
nad läksid mäest ülesse tagasi.

Esimese strateegia alusel loodud narratiivides esines ka lauseid, kus referendile ei viidatud nähtava keelelise vahendiga. Selliste nullpronomeni lausete hulk ühe narratiivi kohta oli aga väike. Ainsuse 3. isiku pronomeni väljajätt on üldjuhul lähedane täiskasvanupärasele keelekasutusele. Kui referenti on vahetult enne mainitud, stseen ei muutu või on tegu vahetult üksteisele järgnevate sündmuste jadaga liitlauses, on jutustuse eelnev kontekst piisav, et kuulaja saaks nullpronomeni väljendatud referendi tuvastada (*tüdruk kelgutab mäest alla. sõitis vastu puud ja sai haiget*). Ometigi ei sarnanenud laste nullpronomeni kasutus täielikult

² Siin paistab välja, et lapsel on ilmselt varem kuulnud lugudest sündinud "loo alguse mudel": *üks X tegi Y*. Seda, et just lugude algused on n-õ paremini vormistatud, on märgatud ka teiste keelte põhjal tehtud uurimustes (Hickmann 1995).

täiskasvanute omaga. Nimelt on lapsed referendi sageli nimetamata jätnud narratiivi viimases lauses, kus tuleks kasutada mitmuse 3. isiku pronoomenit *nad* (4), (5). Selline kontekst loo lõpus esines 32 lapse narratiivis, neist 15 juhul kasutati pronoomenit *nad* ning 17 juhul ei kasutatud. Ülejäänud üheksa lapse narratiivis ei esinenud taolist kollektiivsele referendile viitavat fraasi üldse Seega on näha, et olukorras, kus on vaja luua kollektiivreferent (poiss ja tüdruk), jätavad enam kui pooled lapsed selle moodustamata, justkui oletades, et referent püsib sama.

(4) siis poiss andis talle mütsi ja ø läksid ülesse³.

(5) siis Kevin tuli püsti ja ait- pani Mariale ilusti mütsi pähe. siis läksid ø uuesti mäe otsa.

Ainsuse 3. isiku pronoomeni mittetäiskasvanupärast väljajätku esineb seda strateegiat kasutanud lastel märkimisväärselt vähem. Väikese kõhklusega võib selliseks pidada näidet (6), kus esineb kaks subjektita verbi, kuid neid võiks ka käsitleda viimase pronoomeni *ta* rinnastatud predikaatidena.

(6) see tüdruk sõitis alla ta vaatas kuhu sõitis aga ta ei näinud puud. ø kogemata sõitis puule otsa ja nuttis.

Kui valdavalt valivad lapsed jutustamiseks eelkirjeldatud strateegia, siis esines ka narratiive, mille puhul kasutati mittetäiskasvanupäraselt palju kas personaalpronoomeneid või pronoomenita verbi. Selliste narratiivide puhul ei ole kuulajal võimalik referente tuvastada, kui ta kõne all olevate sündmustega kursis ei ole. On võimalik, et nende narratiivide puhul eeldas laps, et ka kuulaja näeb pildiseeriat (ehkki testi läbiviija rõhutas, et tema pilte hästi ei näe) ning seega ei pidanud laps vajalikuks referente täpsemalt tuvastada. Samas on mõeldav, et need lapsed ei ole veel täielikult omandanud sidusat viitamist või ei ole nende jutustamisoskus veel teiste lastega samal tasemel.

Narratiiv (7) on näide juhtumist, kus laps ei kasutanud terve narratiivi vältel kordagi substantiivset NP-d, et subjekti positsioonis esinevale loo peategelastele viidata. Objekti rollis olevale referendile on korra viidatud pronoomeniga (*tal*).

(7) kelguga laseb mäest alla. ja lasi vastu puud ja siis sai aiget. *T: noo jutusta edasi. noh jutusta edasi.* aitas tal mütsi panna pähe. siis tulid koos üles.

Järgmises narratiivis (8) aga on laps jutustamist väga korralikult alustanud, kasutades nii substantiive kui määratlejaid (seega täiskasvanupärast strateegiat). Ent loo teises pooles ei ole enam täit selgust referentidele viitamisel, kuna laps hakkab kasutama pronoomenit *ta* subjekti positsioonis igas lausungis. Sealjuures ei säili sidusad viiteahelad, sest jutustaja tekstist ei selgu enam, millisele referendile pronoomen täpselt viitab. Seetõttu on kuulajal neist narratiividest keeruline aru saada.

(8) ükskord ilusal soojal päeval läksid lapsed kelgutama. siis kui nad siis kui oli üks laps poole mäe peal kuk- libises ta kelgu pealt ära. siis ta libises vastu puud. siis ta sai haiget. ja teine laps ruttu lasi kelguga mäest alla vaatama mis tal juhtus. ja siis ta nuttis. siis ta läks lohutas? siis ta läks rõõmsaks ja läksid jälle uisut- kelgutama.

Täiskasvanute narratiivides oli referentide infostaatuse palju selgemalt väljendatud. Erinevalt lastest, kes alustasid jutustamist enamasti konkreetsest sündmusest (nt *tüdruk laseb mäest alla*), juhatasid kõik täiskasvanud oma narratiivi sisse üldist situatsiooni kirjeldava fraasiga ning tõid kohe diskursusesse mõlemad peategelased (*poiss ja tüdruk kelgutavad, lapsed kelgutavad* vms). Mitte ükski täiskasvanu ei kasutanud jutustamiseks läbivalt pronoomeneid. Lisaks substantiividele ja pronoomenitele kasutati ka määratlejatega NP-sid (*see tüdruk, üks tüdruk, teine laps* jne). Lisaks sellele on täiskasvanud (9), (10) võrreldes lastega oluliselt rohkem rõhku pannud tegelaste ja situatsiooni kirjeldamisele ega piirdu pelgalt pildiseerial toimivate episoodide mainimisega. Olulise erinevusena laste ja täiskasvanute vahel võib välja tuua ka relatiivlauset kasutuse (10). Kui täiskasvanute narratiivides esines relatiivlauset kuuel korral, siis laste narratiivides ei kasutatud relatiivlauseid korraga. Et relatiivlauset võib käsitleda ühe koherentse viiteahela loomise vahendina, siis nähtub siitki, et eelkooliealised lapsed ei kasuta veel kõiki täiskasvanupäraseid viitamishendideid.

- (9) ä sis jah poiss ja tüdruk kelgutavad. ääh tundub et tüdruk laseb parasjagu mäest alla ja sõidab vastu puud. ja poiss vaatab mäe otsas või nätku üleval pool, ahhetab. ja siss tüdruk parasjagu nutab kui poiss ka röömsalt akkab alla laskma ja sis kui ta on nagu alla jõudnud sis ta akab seda tüdrukut lohutama. võtab tal mütsi peast ära ja vaatab tüdruk on vist pea ära löönud ja sis nad võtavad käest kinni ja röömsalt lähevad mäest üles tagasi.
- (10) kaks last on väga röömsad. üks laps hoiab kelku käes ja teine laps laseb kelguga alla. oi mis juhtus! **see laps kes lasi kelguga alla**, lendas vastu puud, kelguga. teine laps vahib o ee imeliku molliga. nüüd. teine laps laseb **sellele lapsele kes puu otsa sõitis** kelguga järele, et talle appi minna jaa pead paitada arvatavasti. jaa! tundubki et nad ä üks lohutab teist last. kelgud pilla-palla laiali. nüüd lähevad mõlemad uuesti suusamäe otsa. et sealt tõenäoliselt siis lõbusasti uuesti alla lasta, puule otsa.

4. Fraasitüüpide võrdlus laste ja täiskasvanute narratiivides

Järgnevalt vaatleme põhjalikumalt laste narratiivides esinenud referentsiaalseid fraasitüüpe ning nende kasutust. Et näha, mille poolest 6–7 aasta vanused lapsed täiskasvanutest erinevad, oleme võrdluseks lisanud ka täiskasvanute andmed. Tabelis 1 on esitatud erinevate referentsiaalsete fraasitüüpide sagedus võrdlevalt täiskasvanute ja laste narratiivides. Kokku esines laste narratiivides 11 eri fraasitüüpi. Enim on lapsed ootuspäraselt kasutanud laiendamata substantiive (N; 44%) ja pronoomeneid (PRO; 26%), sageduse poolest tõusevad esile ka pärisnimed (PN), kaassõnaga NP-d (ADP + N; N + ADP) ning määratlejaga NP-d (DET + N). Muude fraaside kasutussagedus on marginaalne. Seega kasutavad lapsed viitamiseks lihtsaid fraasikonstruktsioone, mille eesmärgiks on vaid referendi mainimine. Täiendavat informatsiooni referendi omaduste kohta, näiteks selle omaduste kirjeldamist adjektiividega või infostaatuse täpsustamist määratlejaga, esitavad lapsed harva, mistõttu nii määratlejaid kui adjektiive esineb vähe. Sama tendentsi – tegelaste

iseloomustamata jätmist – on märgatud ka nt ingliskeelsetes laste narratiivides (nn konnalugudes, Berman 2001).

Ka täiskasvanute narratiivides on enim kasutatud fraasitüüpideks laiendamata substantiiv (36%), pronoomen (23%), adpositsiooniga laiendatud NP, pärisnimi ja määratlejaga NP. Samas esines täiskasvanute narratiivides eri fraasitüüpe rohkem (16 tüüpi) ning komplekssemate fraaside sagedus oli suurem kui lastel.

Tabel 1. Fraasitüüpide jagunemine täiskasvanute ja laste narratiivides

Fraasitüüp	Täiskasvanud (%)	Lapsed (%)
N	36,0	43,5
PRO	22,7	25,6
N + ADP	12,3	8,7
PN	7,4	8,5
ADP + N	4,9	4,8
DET + N	4,9	5,4
ADJ + N	3,4	0,8
NUM + N	2,0	0
ADJ + N + ADP	1,7	0
ADJ + NP	1,5	0
PRO + ADP	1,0	1,9
DET + ADJ + N	0,7	0
DET + N + ADP	0,5	0
PN + ADP	0,5	0
ADJ + ADJ + N	0,2	0,2
NUM + ADJ + N	0,2	0
N + N	0	0,4
ADV + N + ADP	0	0,2
Fraase kokku	429 (100%)	481 (100%)

Kõige enam esinevad referentsiaalsed fraasid lauses subjektina ning objektina (sarnased tulemused on saadud ka inglise, saksa, prantsuse ja mandariini hiina laste narratiivide põhjal, vt Hickmann ja Hendriks 1999). Kuna siinses materjalis oli tegemist ainult ühe sündmustikuga ja seega on ka semantiliste rollide hulk piiratud (näiteks inimreferent saab objektina esineda õieti ainult lohutamisolukorras), ei saa teha väga kaugulelatuvaid järeldusi eri lauseliikmete kodeerimise kohta. Esitame siiski laste narratiivide NP-de esinemise lauseliikmeti tabelis 2, kus on näha eri positsioonides esinevad fraasitüübid ning nende sagedus protsentides laste narratiivides. Ilmnevad olulised erinevused subjekti ja objekti rollis olevale referendile viitamisel – kui pronoomeneid kasutatakse mõlemas positsioonis enam-vähem võrdselt (subjekti puhul 29%, objekti puhul 26%), siis laiendamata substantiivide kasutuses on erinevus märgatav (subjekti puhul 48%, objekti puhul 71%). Ka määratlejaga fraase esineb nii subjekti kui objekti positsioonis, mõnevõrra rohkem siiski subjekti puhul (vastavalt 7% ja 4%). Pärisnimed aga objekti positsioonis ei esine, küll aga subjekti positsioonis (15%). Laste narratiivides viidatakse objekti rollis olevale referendile vaid kolme erineva fraasitüübiga, subjektidele viie eri fraasitüübiga, adverbialpositsioonis esinevad aga kõik 11 narratiivides esinenud fraasitüüpi.

Tabel 2. Fraasitüüpide ja grammatiliste rollide suhe laste narratiivides (%)

Fraasitüüp	Lauseliige (esinemiskorrad)		
	ADV (206)	OBJ (51)	SUBJ (245)
N	36,9	70,6	48,2
ADJ + ADJ + N	0,5	0	0
ADJ + N	1,0	0	0,8
ADP + N	11,2	0	0
ADV + N + ADP	0,5	0	0
DET + N	3,4	3,9	6,9
N + ADP	20,4	0	0
N+ N	1,0	0	0
PN	2,4	0	14,7
PRO	18,4	25,5	29,4
PRO + ADP	4,4	0	0

5. Personaalpronoomenid laste narratiivides

Pronoomenitel on jutustamisel oluline roll, kuna need võimaldavad lühidalt ja selgelt viidata referendile, keda jutustamise käigus korduvalt nimetada tuleb. Samas on pronoomenite kasutus viitamise aspektist lapsele keerukam kui substantiivide kasutus (vt nt Chien, Wexler 1990). Kuna pronoomeni tähendus selgub alles kontekstis, peab kõneleja pronoomenit kasutades olema kindel, et ka kuulajal on vajalik info pronoomeniga viidatu tuvastamiseks (Vija, Pajusalu 2009). Vaatluse all olevates narratiivides ei olnud jutustajatel tarvis kasutada 1. ja 2. isiku pronoomeneid (v.a mõned üksikud korrad, kui jutustaja kasutas otsekõnet), küll aga 3. isiku pronoomenit loo tegelastele viitamiseks.

Narratiivides kasutavad lapsed pronoomenite lühikesi vorme *ta* ja *nad*. Pikka vormi kasutati väga vähe ning see esines kas rõhulises positsioonis, näiteks koos rõhumäärsõnaga *ka* (*sõitis tema ka otsa*), või koos adpositsiooniga (*tema juurde*, *tema poole*). Seega lauseid kontekstist lahutatuna vaadeldes kasutavad lapsed 3. isiku personaalpronoomeneid grammatiliselt korrektselt (11)–(12), mõningane erinevus täiskasvanute ja laste pronoomenikasutuses ilmneb aga narratiivi kui terviku puhul (4)–(8).

(11) et üks tüdruk hakkas liugu laskma. siis **ta** läks vastu puud siis **ta** hakkas nutma.

(12) ee: tüdruk sõitis kelguga. aga **ta** sõitis vastu puud sest ta ei näinud et puu oli ees. siis poiss sõitis järgi **talle**.

Eelpool kirjeldasime pragmaatiliselt ebaselget pronoomenite (ja pronoomenita verbivormide) kasutust (7), (8). Sel puhul ei saa kuulaja olla täiesti kindel, millisele referendile pronoomen parajasti viitab, seda eriti juhul, kui kuulaja ei ole loo kontekstiga varasemalt kursis. Huvitaval kombel esineb selline pronoomeni kasutus aga pigem narratiivi teises osas, jutustuste alguses on viitesuhted selged. Näide (13) pärineb narratiivi teisest poolest, kusjuures narratiivi esimene pool on

jutustatud selgelt ja arusaadavalt ning referentidele on viidatud substantiivi või pärisnimega. Seevastu loo teises pooles hakkab laps mõlemale referendile viitama pronoomeniga *ta*. Sarnane muster ilmneb ka näites (8). Võimalik, et pronoomenite kasutus muutub ebapädevaks just narratiivi teises pooles, kuna jutustatav sündmus muutub siin ise intensiivsemaks ning seega keskenduvad lapsed pigem sündmuste käigule kui tegelastele endale.

- (13) siis vend lasi alla. siis õdel kukkus müts peast ära. aga **ta** sõitis **tast** koge-mata natuke mööda aga jooksis **tema** poole. siis pani **talle** mütsi pähe.

Üldiselt on täheldatud, et lastel on tendents oma lausungitest argumente – nii subjekti kui objekti – välja jätta, seda nii keeltes, mis nõuavad argumenti, kui ka keeltes, mis lubavad argumendi väljajättu (Huang 2010). Eesti keeles on tavaline subjekti positsioonis oleva pronoomeni väljajätt, objekt üldjuhul nullpronoomenina ei esine. Meie laste andmestikus esines nullpronoomenit subjekti positsioonis sageli (14), (15), vt ka näide (4).

- (14) siis sõitis kelguga alla ja ütles pole viga läeme tagasi.
(15) ja aitab teda ja siis lähevad jälle kelgutama.

Täiskasvanute narratiivides oli pronoomenite kasutus märgatavalt sidusam kui laste narratiivides. Ei esinenud ulatuslikku pronoomeni väljajättu terve loo vältel ega ka pronoomeni liigkasutust. Pronoomeneid ei kasutata referendi esimesel mainimisel, vaid ainult siis, kui kõneleja on veendunud, et kuulaja on pronoomeniga viidatava referendi juba oma referentide raamistikku lisanud. Erinevalt lastest võib täiskasvanute narratiivides täheldada ka 1. isiku pronoomeni kasutust (kolm täiskasvanut 19-st) – sellega soovitakse narratiivi alguses rõhutada, et tegu on jutustaja isikliku tõlgendusega sündmusest (16).

- (16) **Ma** arvan et kaks sõpra kelgutavad mäe peal.

6. Määratlejad laste ja täiskasvanute narratiivides

Ehkki määratlejaid esines lastel narratiivide jutustamisel protsentuaalselt vähe (vt tabel 1), on neil viitamise ja entiteetide infostaatuse seisukohast oluline roll, mistõttu ei saa jätta neid siinses analüüsis käsitlemata. Varasemate uuringute põhjal (Laak 2006, Vija, Pajusalu 2009) on järeldatud, et lapsed vanuses 4–5 aastat kasutavad vestlustes suhteliselt regulaarselt indefiniitset määratlejaid *üks* ja *mingi* uue referendi ning definiitset määratlejat *see* tuntud referendi mainimiseks. Ka narratiivides tõusid selgelt esile määratlejad *see* ja *üks*, määratlejatena esinesid veel ka *sealt*, *see*, *sinna* ja possessiivpronoomen (*oma*, *tema*, *ta*). Narratiivides ei kasutanud lapsed aga kordagi indefiniitset määratlejat *mingi*. Kui tavaliselt kasutatakse määratlejat *üks* uue referendi mainimiseks ning demonstratiivpronoomen *see* markeerib tuntud referenti (vt Vija, Pajusalu 2009, Pajusalu 1997), siis narratiivide puhul on huvitav, et valdavalt olid määratlejad kasutusel vaid uuele referendile viitava NP koosseisus, antud ja saadaval olevale referendile viidati määratleja kasutusega oluliselt harvem (tabel 3). Seega on määratlejad laste narratiivides kasutusel valdavalt referendi

esimesel mainimisel, kuna ka infostaatus *saadaval* tähendab üldjuhul seda, et selge keelilise vahendiga viidatakse referendile tekstis esimest korda. Märkimist väärrib tõsiasi, et ka määratlejat *see* kasutati pigem uuele kui vanale referendile viitamiseks.

Tabel 3. Määratlejad ja nende infostaatus laste narratiivides

Määratleja	Aktiveerituse aste	Kokku
POSS.PRO	uus	2
<i>sealt</i>	antud	1
<i>see</i>	antud	3
	uus	6
<i>teine</i>	saadaval	1
	uus	2
<i>üks</i>	saadaval	3
	uus	9
<i>sinna</i>	uus	1
Kokku		28

Määratlejate kasutus täiskasvanute narratiivides on mõneti erinev laste narratiivides. Tabelist 4 selgub, et sagedasemad määratlejad on täiskasvanutel hoopis possessiivpronoomen ja *teine*, samas kui *see* ja *üks* on neist poole võrra vähem kasutust leidnud. Samuti ei leidu täiskasvanute jutustustustes proadverbe *sealt* ja *sinna* määratleja positsioonis. Seevastu esineb täiskasvanutel aga indefiniitne määratleja *mingi*. Erinevalt laste narratiivides ei ole täiskasvanute puhul üht selgelt esile tõusvat infostaatust, mille puhul määratlejaid kasutatakse, pigem on määratlejate kasutuse maht sarnane nii uute kui vanade referentide korral.

Tabel 4. Määratlejad ja nende infostaatus täiskasvanute narratiivides

Määratleja	Aktiveerituse aste	Kokku
<i>mingi</i>	uus	4
POSS.PRO	antud	4
	saadaval	2
	uus	2
<i>see</i>	antud	3
	uus	1
<i>teine</i>	antud	4
	saadaval	2
	uus	1
<i>üks</i>	saadaval	1
	uus	2
Kokku		26

Määratlejate kasutus laste narratiivides on huvitav, kuna materjalist selgub, et kui lapsed määratlejaid kasutavad, siis valdavalt referendi esimesel mainimisel. Näited (17)–(19) on määratleja *see* kasutuse kohta narratiivi alguses esimeses või teises lauses, kui referente *tüdruk* ja *poiss* mainitakse alles esimest korda.

- (17) läks niimoodi et **see tüdruk** sõidaks alla
- (18) **see tüdruk pani** sõitis kelguga vastu puud
- (19) *see* **see ta** hakkas laskma. *siis tuli* siis **see poiss** nägi siis ta kukkus

Näide (19) on omapärane, kuna selles esinevat esimest demonstratiivpronoomeni võiks tõlgendada kui eneseerandust või kohahoidjat (ingl *placeholder*, vt nt Keevallik 2011), mitte kui määratlejat. Laps otsib siin sobivat väljendit referendi (*tüdruk*) esmakordseks mainimiseks ning *see* ei kuulu ilmselt NP juurde. Samas järgnevas lausungis on *see* selgelt määratleja rollis, ehkki ka poissi mainitakse selles narratiivis esimest korda. .

Kui võrrelda demonstratiivpronoomeni *see* ja indefiniitse pronoomeni *üks* kasutuskontekste, näeme, et need ei ole laste narratiivides nii selgelt erineva funktsiooniga, nagu võiks arvata. Täiskasvanute narratiivides seevastu on *see* ja *üks* kasutusel selgelt erinevates kontekstides – *see* kontekstis juba olemasolevale referendile viitamiseks, *üks* uue referendi diskursusesse toomiseks. Näited (20)–(22) on kõik laste jutustuste esimesed laused, mis toovad diskursusesse sisse uue referendi, mistõttu määratleja *üks* kasutus on neis lausetes igati kohane. Samas ei erine need laused oma funktsiooni poolest lausetest (17)–(19), mille eesmärgiks oli samuti uue referendi tutvustamine.

- (20) et **üks tüdruk** hakkas liugu laskma.
- (21) **üks tüdruk** laseb alla ja *siis* siis ta läks vastu puud peaga.
- (22) siin **üks tüdruk** lasi alla siis ta kukkus puu otsa

Ei saa siiski kindlalt väita, et lapsed ei tee vahet definiitsel ja indefiniitsel määratlejal. Näiteks on Michael Tomasello (2003: 209) arvanud, et inglise keelt kõnelevad lapsed ei käsitle definiitsust kui kahe alamklassiga kategooriat, vaid kasutavad definiitsust ja indefiniitsust kui kaht eraldiseisvat kategooriat. Michèle Kail ja Maya Hickmann (1992) on aga uurinud prantsuse lapsi ning leidnud, et nooremad lapsed (nende uurimuses samuti kuueaastased) eelistavad kasutada pigem definiitset määratlejat indefiniitse asemel, ka seal, kus kontekst nõuaks indefiniitset määratlejat (st juhul, kui kuulajal ei ole definiitse referendi tuvastamiseks piisavalt infot). Ka inglise keelt kõnelevad lapsed kasutavad väga sageli definiitset artiklit *the* neis kontekstides, kus täiskasvanupärane keelekasutus eeldaks indefiniitse artikli *a* kasutamist (Wexler 2011).

Klassikaline seletus definiitse artikli liigkasutusele on Piaget'ist lähtuv egotsentrilisuse teooria, mille kohaselt on lastel keeruline panna end kuulaja positsiooni. Kui lapse referentsiaalses raamistikus on üks esilduv referent, siis kasutab ta seda definiitsena ka siis, kui kuulaja jaoks sellist esilduvat referenti veel ei eksisteeri. (Piaget 1955, Maratsos 1976) Annette Karmiloff-Smith (1979: 72) on definiitse artikli kasutust indefiniitse asemel seletanud sarnaselt, lisades, et definiitse artikli kasutus laste puhul on deiktiline selles mõttes, et definiitne artikkel osutab objektile, mis parasjagu lapse tähelepanu fookuses on. On ka arvatud, et lapsed kasutavad artikleid pigem spetsiifilisuse kui definiitsuse markeerimiseks (Hickmann 1995: 205). Ent

inglise ja prantsuse keel on artiklikeeled, eesti keeles grammatilist artiklit sama grammatiseerunud kujul ei esine. Seega on võimalik, et eesti lapsed tajuvad keele grammatilise struktuuri erinevuse tõttu definiitsuse kategooriat hoopis teisiti. Pildiseeria alusel jutustatud narratiivide puhul on muidugi ka võimalik, et laps kasutas demonstratiivi *see* osutamaks konkreetsele entiteedile pildil, ehkki katse läbiviija (kuulaja) oli öelnud, et tema pilte hästi ei näe. Meie andmete põhjal ei saa öelda, et lapsed kasutaksid pigem definiitset määratlejat, aga ilmneb tendents, et lapsed eelistavad uute referentide nimetamisel kasutada pigem definiitset NP-d (nt ilma määratlejata NP-d, pärisnime).

7. Kokkuvõte ja arutelu

Siinses artiklis analüüsisime referentsiaalsete NP-de kasutust laste narratiivides. Uurimismaterjaliks on pildiseeria alusel loodud 6–7-aastaste laste narratiivid, võrdlusena on käsitletud ka täiskasvanute narratiive sama pildiseeria põhjal. Uuringust selgub, et 6–7-aastased lapsed ei ole veel samasugused jutustajad nagu täiskasvanud. Juba esimesel vaatlusel on näha, et lapsed ei kirjelda ei tegelasi ega ümbrust, seega ei kasuta peaaegu üldse adjektiive ega relatiivlauseid. Samuti ei hinda lapsed olukorda ega anna muud taustainfot.

Konkreetselt keskendusime selles artiklis referentsiaalsete fraaside kasutusele nii üldise viitamisstrateegia kui konkreetsete fraasitüüpide kasutusele kaupa.

Üldises jutustamisstrateegias on näha kahte tüüpi erinevust täiskasvanulikust narratiivist: laps kas annab igale tegelasele nime (pärisnime või üldnime *poiss* ja *tüdruk*) ja kasutab samal kujul läbi narratiivi või ei kasuta üldse viitavaid nominaalvorme ja esitab kogu sündmustiku ainult verbi isikuliste vormide kaudu. Laste narratiivides on seega võrreldes täiskasvanute sama pildiseeria põhjal loodud narratiividega vähem näha infostaatuse mõju referentsiaalsete vahendite kasutusele: referendile viidatakse läbi narratiivi sama fraasiga. Tegelikult on 6–7-aastaste laste puhul erinevus täiskasvanulikust narratiivist eelkõige skalaarne: mõne lapse jutustus sarnaneb täiskasvanu jutustusele rohkem, mõnel vähem. Enamik lastest suudab luua arusaadava narratiivi, näha on ka selget seaduspära, et jutustuste algusosas on referentsiaalsed fraasid täiskasvanulikumad kui lõpuosas.

Esineb ka kontekste, kus lapsed täiskasvanulikule keelele iseloomulikke referentsiaalseid vahendeid sageli väldivad. Meie andmestikus ilmnes see eriti mitmuse 3. isiku pronoomeni puhul sündmustiku selles kohas, kus *poiss* ja *tüdruk* asusid koos tegutsema, seega tekkis uus kollektiivne referent. Lapsed aga jätkavad viiteahelat, nagu oleks referent sama, mis eelmises lauses, kus tegelikult kõneldi vaid ühest lapsest, ja esitavad sündmuse subjektitu verbi kaudu. Seevastu ainsuse 3. isiku pronoomeneid kasutavad lapsed palju, kuid ei suuda kahe tegelasega sündmustiku kirjeldamisel alati tagada seda, et pronoomenid moodustaksid sidusa viiteahela. Ka viitavate substantiivifraaside täpsem analüüs näitas, et referendi infostaatuse määratlemise vahendeid on jutustamisel kasutatud täiskasvanukeelest erinevalt. Eriti märgatav on see määratlejate (*see*, *üks*) kasutuses – eelkooliealised lapsed ei erista süstemaatiliselt uusi ja vanu referente ega suuda end veel samal määral kuulaja rolli panna nagu seda teevad täiskasvanud.

Käesolev uurimus erineb analoogilistest anafoorilise viitamise uurimustest indoeuroopa keelte põhjal selle poolest, et piltidel kujutatut ei võimalda kasutada

läbivalt ühte pronoomenit ühe tegelase kohta, sest poisile ja tüdrukule ei saa viidata erinevate pronoomenitega vaid tuleb leida mingi teine referentsiaalne strateegia. Seega nõuab piltidel kujutatut erinevat jutustamisstrateegiat kui varasemates indoeuroopa keeltes põhinevates uurimustes ja siinkohal ei ole päriselt võimalik öelda midagi selle kohta, kas temaatilise subjekti strateegia samal viisil ka eesti laste puhul kehtiks. Edaspidi tulekski sama tüüpi narratiive koguda ka ühe tegelasega sündmuste põhjal.⁴

Oleme siinses artiklis näidanud, et kuigi lapse grammatika areng on 6–7 aasta vanuses juba väga arenenud, et ole pragmaatilised oskused, muuhulgas referentsiaalsete fraaside kasutus, selles vanuses veel täiesti täiskasvanupärane. Selle põhjuseks on ilmselt ühelt poolt veel ebapiisav oskus panna end kuulaja olukorda ja teiselt poolt mõningane ebakindlus pidevalt vahelduvate referentide ja neile viitavate fraaside voos orienteerumises.

Lühendid

ADJ	adjektiiv	OBJ	objekt
ADP	adpositsioon	PN	pärisnimi
ADV	adverb/adverbiaal	POSS	possessiivne
DET	määratleja	PRO	pronoomen
N	nimisõna	SUBJ	subjekt
NP	nimisõnafraas	T	katse läbiviija
NUM	numeraal		

Viidatud kirjandus

- Abbott, Barbara 2010. Reference. Oxford: Oxford University Press.
- Adamka, Aive 2008. 6–8 aasta vanuste laste suuliste jutustuste makrostruktuur. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Berman, Ruth A. 2001. Setting the narrative scene: How children begin to tell a story. – Keith E. Nelson, Ayhan Aksu-Koç, Carolyn E. Johnson (Eds.). Children's Language, Vol. 10. Developing Narrative and Discourse Competence. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1–31.
- Chafe, Wallace 1994. Discourse, Consciousness and Time. The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing. Chicago: The University of Chicago Press.
- Cornish, Francis 1999. Anaphora, Discourse, and Understanding. Evidence from English and French. Oxford: Clarendon Press.
- Chien, Yu-Chin; Wexler, Kenneth 1990. Children's knowledge of locality conditions in binding as evidence for the modularity of syntax and pragmatics. – Language Acquisition, 1 (3), 225–295. http://dx.doi.org/10.1207/s15327817la0103_2
- Foster-Cohen, Susan 1999. An Introduction to Child Language Development. London, New York: Longman.
- Fraurud, Kari 1990. Definiteness and the processing of NP's in natural discourse. – Journal of Semantics, 7 (4), 395–433. <http://dx.doi.org/10.1093/jos/7.4.395>
- Givón, Talmy 2005. Context as Other Minds. The Pragmatics of Sociality, Cognition and Communication. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins PC.
- Gundel, Jeanette; Hedberg, Nancy; Zacharski, Ron 1993. Cognitive status and the form of referring expressions in discourse. – Language, 69 (2), 274–307. <http://dx.doi.org/10.2307/416535>

⁴ Täname sellele tähelepanu juhtimise eest anonüümset retsensenti.

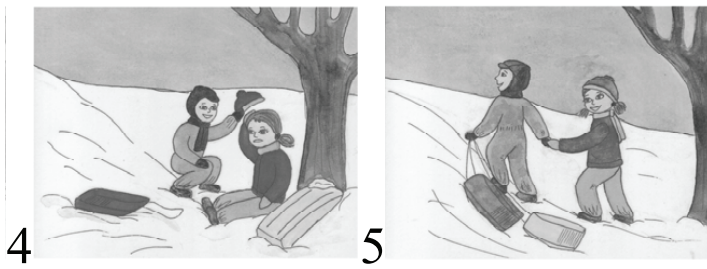
- Hickmann, Maya 1995. Discourse organization and reference. – Paul Fletcher, Brian MacWhinney (Eds.). *The Handbook of Child Language*. Oxford: Blackwell, 194–218.
- Hickmann, Maya; Hendriks, Henriëtte 1999. Cohesion and anaphora in children's narratives: A comparison of English, French, German, and Mandarin Chinese. – *Journal of Child Language*, 26 (2), 419–452. <http://dx.doi.org/10.1017/S0305000999003785>
- Huang, Chiung-chih 2011. Referential choice in Mandarin child language: A discourse-pragmatic perspective – *Journal of Pragmatics*, 43 (7), 2057–2080. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2010.12.007>
- Kail, Michèle; Hickmann, Maya 1992. French children's ability to introduce referents in narratives as a function of mutual knowledge. – *First Language*, 12 (34), 73–94. <http://dx.doi.org/10.1177/014272379201203405>
- Laak, Anneli 2006. Pronoomeneid üks, mingi ja see sisaldavad fraasid laste keeles. Avaldamata bakalaureusetöö. Tartu ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Karmiloff-Smith, Annette 1979. *A Functional Approach to Child Language*. Cambridge Studies in Linguistics, 24. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keevallik, Leelo 2011. Pro-Forms as Projective Devices in Interaction. – *Discourse Processes*, 48 (6), 404–431. <http://dx.doi.org/10.1080/0163853X.2011.559150>
- Maratsos, Michael 1976. *The Uses of Definite and Indefinite Reference in Young Children: An Experimental Study of Semantic Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pajusalu, Renate 1997. Is There an article in (spoken) Estonian? – Mati Ereht (Ed.). *Estonian: Typological Studies II*. Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu, 8. Tartu: Tartu University Press, 146–177.
- Piaget, Jean 1955. *The Language and Thought of the Child*. Meridian Books.
- Soodla, Piret; Kikas, Eve; Pajusalu, Renate; Adamka, Aive; Parm, Sirli 2010. Vahendamata ja vahendatud narratiiv laste kõnearengu hindamisel. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 6, 277–296. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa6.17>
- Soodla, Piret 2011. *Picture-Elicited Narratives of Estonian Children at the Kindergarten-School Transition as a Measure of Language Competence*. Dissertationas Pedagogicae Universitatis Tartuensis, 12. Tartu: Tartu University Press.
- Stein, Nancy L.; Christine G. Glenn 1979. An analysis of story comprehension in elementary school children. – Roy O. Freedle (Ed.). *New Directions in Discourse Processing*, 2. Norwood, NJ: Ablex, 53–120.
- Tomasello, Michael 2003. *Constructing a Language. A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. London: Harvard University Press.
- Toolan, Michael 2001. *Narrative: A Critical Linguistic Introduction*. Routledge.
- Vija, Maigi 2007. Pronoomenid lapsekeeles: mõnda *mina* ja *sina* omandamisest. – *Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 3, 373–384. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa3.24>
- Vija, Maigi; Renate Pajusalu 2009. Pronouns in Estonian child language. *Ad verba liberorum: Linguistics & Pedagogy & Psychology*, 1 (1), 23–31.

Helen Kirsipuu (Tartu Ülikool) uurimisvaldkonnad on referentsiaalsus ja viiteahelad, sealhulgas esimese keele omandamise aspektist.
helen_kirsipuu@yahoo.com

Piret Soodla (Tallinna Ülikool) uurimistöo valdkonnad on suulise ja kirjaliku kõne areng, kõnearengu ja lugemisõskuse hindamine.
piret.soodla@tlu.ee

Renate Pajusalu (Tartu Ülikool) uurimistöo valdkonnad on semantika ja pragmaatika, eriti referentsiaalsusega seotu. Uurinud ka esimese ja teise keele omandamist.
renate.pajusalu@ut.ee

Lisa 1. Uurimuse aluseks olnud pildiseeria

REFERENTIAL NOUN PHRASES IN ESTONIAN CHILDREN'S NARRATIVES

Helen Kirsipuu¹, Piret Soodla², Renate Pajusalu¹

¹University of Tartu, ²Tallinn University

The article discusses how Estonian preschool children (aged 6–7) use referential NPs for referring to entities when telling stories. We used the story-eliciting method to collect the narratives; the stimulus picture sequence was based on Stein and Glenn's (1979) story grammar model. In order to compare children's narratives to adult language we also recorded adult narratives based on the same picture sequence.

The purpose of the study is to determine which NPs are used in order to refer to entities and how new (indefinite) and old (definite) referents are distinguished in the discourse. More specifically we examine the structure of referring NPs and reference chains in children's narratives. The use of personal pronouns (3rd person) and determiners will be discussed, and to some extent we also describe grammatical roles.

The results show that Estonian children use two different story-telling strategies. In the first one children use substantives (with or without determiners) or proper names to refer to the main characters of the story. When the referent has already been introduced into the discourse, then children may switch from substantives to personal pronouns. This strategy is the default of adult-like narrative language, where new referents must first be introduced with a substantive phrase, and only then can the speaker begin to use pronouns. The second strategy (rather rare) is based on the extensive use of pronouns, where children even use the pronoun in the first utterance of the narrative. This also includes cases where children do not use overtly marked pronouns at all.

Our analysis also indicates that the means for marking the informational status of the referent are not yet consistent in children's narratives. Although children usually start their stories with fully informative NPs, there are many instances of pronoun usage which do not maintain coherent reference chains. Sometimes the pronoun is used to bring a new referent into the discourse. Nevertheless, most children are able to narrate in a way that the informational status of discourse referents is comprehensible to the listener.

Keywords: referentiality, language acquisition, pronouns, determiners, narrative, Estonian